

УДК 371.13:78(043.3)–057.874

[https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023\(1\)-02](https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023(1)-02)

Музична терапія як метод навчання та розвитку молодших школярів за умов воєнного стану

Ірина Швець , Людмила Василевська-Скупа , та Наталія Кравцова

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті розглянуто шляхи запровадження методів музичної терапії в навчально-виховний процес початкової школи. Визначено суть і роль музикотерапії, як інноваційної здоров'язбережувальної технології для роботи із молодшими школярами. У статті зазначено, що війна, як найсильніший стрес-фактор, становить реальну загрозу психологічному й фізичному здоров'ю дітей. Психологічні травми, викликані несприятливими факторами навколишнього середовища, здатні негативно вплинути на реакції й інтелектуальний розвиток дітей, призвести до небажаної форми поведінки, емоційної нестійкості, депресії. В умовах воєнного стану школа має стати тим ресурсним місцем, де в основі закладено піклування про дитину в контексті допомоги адаптуватися їй до тих обставин, в яких вона перебуває. Виклики сьогодення потребують удосконалення навчання й розвитку молодших школярів шляхом застосування здоров'язберігаючих підходів і методів.

Установлено, що музична терапія, будучи складником психолого-педагогічних і психотерапевтичних методик, сприяє збереженню психічного здоров'я й попередженню емоційних розладів. Вона позитивно впливає на настрій людини, на функціональну активність і працездатність, на весь її духовний світ.

Запропоновано визначення поняття «музична терапія», зважаючи на різні наукові погляди. У статті подано класифікацію методів сучасної музикотерапії стосовно діяльності пацієнта або виду підготовки. Установлено, що методи музичної терапії можуть бути інтегровані в педагогічні концепції та дії, що містять музичні, психологічні та соціальні процеси навчання та розвитку, оскільки тут відкриваються можливості різновекторно піклуватися про дитину, урахувуючи всі її характеристики, потреби розвитку та індивідуальні проблеми. Зазначено, що для оптимізації процесу особистісного розвитку дитини, необхідно дозволити двом сферам вести діалог.

Висвітлено музично-терапевтичні методи інструментальної, вокальної, рухової імпровізації, виконання готових музичних творів, рецептивне слухання музики. Представлено добірку музичних творів для роботи з молодшими школярами. Зазначено ефективність впливу методів музикотерапії, як невербальної форми корекції, на особистість молодшого школяра.

Ключові слова: музичне мистецтво, методи музичної терапії, навчально-виховний процес, молодші школярі, воєнний стан

UDC 371.13:78(043.3)-057.874

[https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023\(1\)-02](https://doi.org/10.31652/3041-1009-2023(1)-02)

Music therapy as a method of teaching and development of junior schoolchildren under martial law

Iryna Shvets , Liudmyla Vasylevska-Skupa , and Nataliia Kravtsova

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Abstract

The article discusses the ways of introducing methods of music therapy into the educational process of primary school. The essence and role of music therapy as an innovative health-saving technology for working with younger schoolchildren are defined. The article states that war, as the strongest stress factor, poses a real threat to the psychological and physical health of children. Psychological trauma caused by adverse environmental factors can negatively affect the reactions and intellectual development of children, lead to undesirable behavior, emotional instability, and depression. In the conditions of martial law, the school should become the resource place where the care of the child is based in the context of helping him adapt to the circumstances in which he or she finds himself. Today's challenges require improving the education and development of younger students through the use of health-saving approaches and methods.

It has been established that music therapy, being a component of psychological, pedagogical and psychotherapeutic methods, contributes to the preservation of mental health and the prevention of emotional disorders. It has a positive effect on a person's mood, on functional activity and performance, on his entire spiritual world.

A definition of the concept of «music therapy» has been proposed, taking into account different scientific views. The article presents a classification of methods of modern music therapy in relation to the patient's activity or type of training. It has been established that the methods of music therapy can be integrated into pedagogical concepts and actions containing musical, psychological and social processes of learning and development, since it opens up opportunities to take care of the child in a multifaceted way, taking into account all his/her characteristics, developmental needs and individual problems. It is noted that in order to optimize the process of personal development of the child, it is necessary to allow two areas to conduct a dialogue.

Music-therapeutic methods of instrumental, vocal, motor improvisation, performance of ready-made musical works, receptive listening to music are highlighted. A selection of musical works for work with younger students is presented. The effectiveness of the influence of music therapy methods as a non-verbal form of correction on the personality of a junior schoolchild is noted.

Keywords: musical art, methods of music therapy, educational process, younger schoolchildren, martial law

Постановка наукової проблеми. Екстремальні умови життя, надзвичайні ситуації неминуче викликають у людини емоційне напруження, стимулюють розвиток стресу, що становить загрозу психологічному здоров'ю людини. Ситуація воєнного конфлікту на території нашої країни стала для всіх українців великим викликом. Багато людей відчують тривожність, переживають спустошення, втому.

Вкрай вразливою до різного ступеня почуттів є дитяча психіка. Діти досить гостро сприймають події, що відбуваються в Україні, тому страх, тривожність, часта відсутність базових ресурсів (світло, вода, тепло), зміна поведінки близьких для них людей призводить до швидкої, чутливої реакції і негативного впливу на фізичний та інтелектуальний розвиток дітей. В таких складних умовах вони мають не тільки впоратися з проблемами, а й продовжувати навчатися.

В умовах сьогодення загальноосвітній заклад стає тим ресурсним місцем, де в основі закладено піклування про дитину в контексті допомоги адаптуватися до тих обставин, у яких вона перебуває. Учні знаходяться у тісному емоційному взаємозв'язку з учителем. Це вимагає від учителя переосмислення свого ставлення до учнів і їх потреб, здатності «бачити» внутрішній стан учнів, приділяти увагу емоціям і почуттям, які вони переживають та адекватно на них впливати.

В умовах воєнного стану все більшого значення набуває музикотерапія – напрям психотерапії, що інтегрує в собі ідеї особистісно орієнтованого педагогічного підходу та психотерапевтичні оздоровчі технології, які адаптовані до проблем дитячого віку та реакції на події в Україні. На нашу думку, впровадження методів музичної терапії в навчально-виховний процес загальноосвітніх закладів сприятиме становленню гармонійної особистості через вплив на емоційно-почуттєву сферу, інтелектуальні здібності і фізіологічний стан.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив музики на психологічний стан людини вивчався українськими та зарубіжними науковцями. Дослідження європейських вчених у галузі музикотерапії пов'язані з іманентними музичними факторами та їх впливу на фізичний, психологічний та духовний рівень досвіду людини (Decker-Voigt 2001; Dyregrov Atle 2002; Pavlicevic & Ansdell, 2004). Отримали визнання

арт-терапевтичні підходи в роботі з травмованими дітьми та підлітками (З. Кісарчук, Я. Омельченко, Г. Лазос, 2007; О. Вознесенська, 2015; Schmidt & Timmermann, 2013; Gitman, 2010; Yule William & Dyregrov Atle 2002). Аналізується специфіка використання музикотерапії в педагогічно-терапевтичному супроводі дітей з особливими потребами (Л. Кузьмінська, 2005; І. Садова, С. Кобенко, 2019; Lutz Hochreutener, 2009; Voracek & Wigram, 2004). Висвітлюються питання використання музикотерапії в шкільному контексті (І. Малашевська, 2017; Wölfl, 2014; Holzwarth, 2017; Steiner, 2018). Широкого огляду набули питання застосування музичних звуків та музичних інтонацій з метою стабілізації та гармонізації психофізіологічного стану людини (Г. Побережна, 2007). Досліджено науково-практичний досвід специфіки застосування принципів і методів музикотерапії для моделювання емоційних станів (Н. Кравцова, 2022); Розглянуті релаксаційні та мобілізаційні можливості музики для регуляції та оптимізації емоційного стану дітей в процесі естетичного виховання (Л. Масол, 2004; Е. Печерська, 2016; О. Федій, 2011). Не зважаючи на давнє існування музикотерапії як науки про лікувальний вплив музики на людину, вона залишається не до кінця дослідженою в контексті практичного використання її методів у процесі навчання з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності та гармонізації психоемоційного розвитку учнів у сучасних реаліях воєнного стану.

Мета статті. Висвітлити основні методи музичної терапії та обґрунтувати доцільність їх впровадження у навчально-виховний процес закладів загальної середньої освіти з позиції естетичного виховання, активізації навчально-пізнавальної діяльності і як засобу стабілізації та гармонізації психоемоційного стану учнів в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Проблема надання психологічної допомоги дітям, які постраждали під час війни не нова для світу, проте є досить новою для українських фахівців. Не зважаючи на те, що дитяча психіка здатна адаптуватися під певні складнощі, кожен день бойових дій стає для дітей справжнім випробуванням. У реаліях сьогодення впровадження здоров'язбережувальних технологій в навчально-виховний процес школи стає основним положенням нової парадигми освіти [1, с. 48]. Принциповою основою навчання і розвитку дітей є орієнтація на

внутрішній потенціал здоров'я і сили, акцент на природньому прояві думок, почуттів та настроїв у творчості, прийняття людини такою, якою вона є, виховання унікальної особистості.

Відомо, що мистецтву належить велика роль у процесі духовного розвитку і формуванню здорового способу життя. З усіх видів мистецтва музика має найпотужніший вплив на емоційний стан і здоров'я людини, на її психіку і соматіку.

Музична терапія належить до інноваційних технологій, що підвищують резервні духовно-фізіологічні можливості організму людини. Диверсифікація навчальних технологій у освітній практиці дозволяє досить жваво й результативно синтезувати їх із традиційними та переорієнтувати освітній процесу більш ефективний і цілеспрямований [6].

Термін «музикотерапія», має греко-латинське походження і в перекладі означає «зцілення музикою». На визначення поняття «музикотерапія» існують різні наукові погляди.

На Кассельській конференції асоціацій музичної терапії у Німеччині (1994 р.) були узгоджені основні положення з музичної терапії і відзначено, що «Музикотерапія – це практико-орієнтована наукова дисципліна, тісно пов'язана з різними науковими галузями, зокрема з медициною, соціальними науками, психологією, музикознавством та освітою» [16, с. 145]. Федеральний закон Австрії визначає музичну терапію як незалежну науково-творчу форму терапії, яка сприяє самовираженню. Вона містить свідоме та планомірне лікування людей, зокрема з емоційними, соматичними, інтелектуальними чи соціальними поведінковими розладами та стражданнями за допомогою використання музичних засобів з терапевтичною метою [12, с. 15]. Манфред Спітцер визначає музичну терапію, як систематичний процес втручання, у якому терапевт допомагає клієнту зміцнювати здоров'я за допомогою використання пов'язаних з музикою переживань та відносин, які з них розвиваються [15, с. 420]. Викликає інтерес погляд Мері Прістлі: «Музична терапія означає відкриття та чудеса, гнів і радість, але вона завжди стосується музики та людей» [13, с. 12].

Методи, які застосовує сучасна музикотерапія, класифікують відповідно до діяльності пацієнта або виду підготовки. О. Галінська виділяє наступні: методи, спрямовані на реагування і емоційну активацію; тренінгові методи, які за-

стосовуються у контексті поведінкової терапії; релаксаційні і регулятивні методи; комунікативні методи; творчі методи у формі інструментальної, вокальної, рухової імпровізації [3, с. 253].

Кристоф Швабе пропонує узагальнену класифікацію методів музичної терапії: активна музична терапія (інструментальна імпровізація, терапія співом, рухова імпровізація під музику, танцювальна терапія); рецептивна музична терапія (музична комунікація у формі репродуктивно-рецептивних дій) [14, с. 152-153].

Найбільшого розповсюдження набули музично-терапевтичні методи у формі інструментальної, вокальної, рухової імпровізації, виконання готових музичних творів, рецептивне слухання музики. Досліджено, що методи музикотерапії, такі як імпровізація, виконання готових творів і вербальне обговорення музики, сприяють більш виразним змінам стану людей [4, с. 135].

Основними показами для застосування методів музичної терапії в роботі з учнями є стресові стани, що викликають тривожність, страх, почуття самотності і депресію, а також неадекватна поведінка, конфлікти в міжособистісних стосунках, тощо [9, с. 193]. Методи музичної терапії можуть бути успішно інтегровані в педагогічні концепції і дії і стати основою у музично-педагогічній роботі вчителя.

Основним змістовим компонентом уроків музичного мистецтва є музикування: спів, гра на музичних інструментах, рух. Музикування доповнюють такі види музично-навчальної діяльності як: слухання музики, музичні ігри, дихальна гімнастика під музичний супровід, музично-релаксаційні вправи, тощо. Кожний вид діяльності слід розглядати як в освітньому, так і в оздоровчому сенсі.

До активних методів музикотерапії належить спів (вокалотерапія). Практично усі учні співають із задоволенням, їх репертуар з часом стає все більшим. Крім того, їм подобається писати власні тексти та музику, голосно співати. Сандра Лутц Хохройтнер зазначає, що саме спонтанний, природній спів ідеально підходить для вираження почуттів, але він може спрацювати лише в тому випадку, якщо діти почуваються комфортно [10, с. 177]. Часом, збентежені критикою дорослих, діти втрачають безтурботність, щоб співати вголос і замовкають від сорому. Тому слід уникати висловлювання на

кшталт «Це ж неправильно!», які не сприяють спілкуванню з дітьми та музикою.

Вчителю слід ретельно підбирати дітям музику для співу і особливу увагу приділяти тому, щоб у співі отримали художнє вираження лише позитивні емоції дітей. Педагогічний досвід доводить, що спів українських народних пісень благотворно впливає на настрій учнів, викликає творче натхнення, стабілізує психічний стан, активізує інтелект, а також сприяє формуванню національної самосвідомості школярів, розвитку емоційності та естетичних смаків, збагаченню духовної культури [2, с. 100].

Лікувальні властивості української народної музики є очевидними і на фізіологічному рівні. В українському фольклорі чимало дитячих пісенок, які розвивають у дітей чуття ритму, привчають малят виконувати прості ігрові і танцювальні рухи під мелодію пісні: плескати в долоні, притупувати ніжкою, помахувати ручкою, ставити руки на пояс тощо [7].

Спів є унікальною дихальною гімнастикою. Він допомагає налагодити процес саморегуляції функцій дихання, в процесі вокалізації тренується дихальна мускулатура, покращується дренаж бронхів, кров активно насичується киснем, що позитивно позначається на роботі багатьох систем організму. Ефективним методом є поєднання співу з рухом. Одночасний рух голосу і тіла підвищує розвиток творчого потенціалу, активізує пам'ять, стабілізує психіку, що так важливо для дитини.

Методом активної музикотерапії є гра на музичних інструментах. Цей метод передбачає «тілесну гру», що полягає у відтворенні різних звуків (оплесків, ляскання, клацання тощо) або використання найпростіших шумових та ритмічних інструментів: бубнів, дзвіночків, паличок, трикутників, сопілок, маракасів тощо. Учні пропонуються найпростіші ритмічні ігри-супроводи, які поступово ускладнюються. В процесі інструментального музикування діти стають дослідниками. Вони досліджують, з яких саме матеріалів виготовлені інструменти, яка в них звукова палітра, розглядають їх розмір та механіку, опановують правильні прийоми гри.

Музичні твори або фрагменти, що використовуються в іграх-супровадах, можуть належати до різноманітних жанрів, епох і стилів. Важливо, щоб вони подобались школярам. Тут слід враховувати їх вікові особливості музичного сприймання, попередній музичний досвід, рівень загальної та музичної культури.

Цей метод музикотерапії допомагає нейтралізувати негативні процеси ізоляваності деяких учнів, сприяє поступовому розкріпаченню, створює почуття впевненості, вивільняє від гнітючих емоцій.

Музично-ритмічна й танцювальна діяльність (ритмотерапія) передбачає організацію рухової активності дітей. Музично-ритмічні ігри та танцювальні вправи завдяки жвавому характеру, розмаїттю форм і оптимістичному настрою є улюбленим компонентом рухової діяльності учнів. О. Ростовський зазначає, що ритмізована та мальовнича українська народна музика найбільше відповідає досвіду школярів, їхнім потребам в активних виявах [8, с. 114]. Педагогічний досвід доводить, що музично-ігрова діяльність, побудована на національному фольклорі, виховує любов до народної культури, сприяє підвищенню рівня розуміння та осмислення учнями важливості та значення української нації. Також для виконання ритмічних вправ і танцювальних рухів можна застосовувати виразні, з привабливою мелодійною лінією класичні твори та популярні танці. Орієнтовними музичними прикладами можуть слугувати твори: В. Адамець. «Зірочне» (з дитячих танцювальних пісень «Золоті ворота»); М. Лисенко. Мазурка, (C-dur); М. Равель «Болеро»; А. Дворжак. «Слов'янський танець № 1, (C-dur)»; Б. Сметана. «Нашим дівам» (полька); Ф. Шопен. Вальс (B-dur); Й. Штраус. «На прекрасному голубому Дунаї», Марш Радецького тощо.

Музично-ритмічна діяльність формує навички передавати рухами ритм, темп, динаміку, форму, характер музичного твору. В процесі танцювальної діяльності учні набувають навичок виразного виконання танцювальних рухів, вміння творчого самовираження через пластику тіла. Оздоровча функція музично-ритмічної і танцювальної діяльності передбачає зняття нервової напруги, м'язових і психофізіологічних утисків, подолання відчуття тривожності, невпевненості в собі, підняття настрою і приливу енергії.

За активною грою на музичних інструментах, співом або музично-ритмічною діяльністю зазвичай слідує фаза вербального обговорення, в ході якої учні і вчитель обмінюються інформацією про те, що вони спостерігали, уявляли, які емоції відчували. Заключна імпровізація або заключна пісня може бути завершенням активного процесу музичної терапії.

Згідно А. Ворміту, Х. Барденхойеру, Х. Болай, рецептивна музична терапія (recipere, лат. – приймати) – є однією із найстаріших форм музичної терапії. Її метою є запуск фізичних і психологічних процесів шляхом прослуховування певної музики [17, с. 11-12]. Музика в рецептивній музичній терапії має функцію пробудження спогадів, емоцій і цим самим сприяє вивільненню від блокувань.

Відомо, що рецептивна музикотерапія виявляє не лише психологічні ефекти, а й фізіологічні. Автор Вернер Краус зазначає, що музика має вплив на функціональність нашого тіла. Кожен, хто слухав релаксаційну музику після напруженого дня, знає, що тіло відповідно розслаблюється, кров'яний тиск, пульс та дихання сповільнюються і внаслідок цього поповнюється енергія для нових справ [11, с. 19].

Методи рецептивної музикотерапії можна використовувати у ході музично-навчальної діяльності. Учні пропонується прослухати спеціально підібрані музичні твори, далі обговорюються власні почуття, образи, фантазії, тілесні відчуття, що виникали під час слухання музики. Питання вчителя використовуються для підтримки, розвитку та фокусування цих процесів, при цьому музика виступає як проєктивне середовище.

Підбір музичних творів здійснюється за принципом зміни настроїв – спокійна, релаксаційна музика може чергуватись з творами, що стимулюють інтенсивні емоції і асоціації. Для розвитку в учнів здатності до емоційного переживання доцільно використовувати твори українських і зарубіжних композиторів, що створені для дітей, наприклад: Е. Гріг «Ранок»; Т. Шутенко «Полька-Яринка»; Я. Степовий «Колискова»; В. Косенко «Дощик»; К. Сен-Санс «Лебідь»; Л. Ван Бетховен «Елізі»; Ю. Щуровський «Півник-задирака»; В. Косенко «Скерціно»; І. С. Бах «Волинка»; Ю. Щуровський «Український та-

нець»; українська народна пісня в обробці М. Лисенка «Кучерява Катерина»; В. А. Моцарт «Турецький марш» [5].

Існують також різні інтеграційні зв'язки та форми, пов'язані з використанням рецептивної музикотерапії, зокрема: сприйняття художніх зображень або малювання під музику, декламування поетичних творів (мелодекламація), а також використання музики як фонові в позаурочний час.

Безумовно, навчальний і виховний процес в загальноосвітньому закладі потребує спеціального підходу до методики викладання та взаємодії з учнями. Вчителю необхідно усвідомлювати освітню та оздоровчу мету використання конкретного виду музикотерапії, методів і прийомів, щоб допомогти учням упоратися зі стресами війни та мотивувати їх інтерес до процесу навчання.

Висновки. Отже, у ході аналітичної роботи було з'ясовано, що виклики сьогодення ставлять завдання переорієнтації освітнього процесу загальноосвітніх закладів на основі інтеграційних принципів і прийомів освітнього й оздоровчого-особистісного спрямування. На наш погляд, одним із шляхів вирішення окреслених завдань може стати активне впровадження у навчально-виховний процес методів музичної терапії. Сильний позитивний вплив музики на індивідуальний психічний стан, а також на фізіологічні процеси людського організму доводить, що музичне мистецтво, у контексті використання музикотерапевтичних методів, здатне оптимізувати процес особистісного розвитку дитини у складних умовах воєнного стану, позитивно впливати на емоційно-почуттєву сферу, інтелектуальні здібності, психологічний і фізіологічний стани. Проте, музична терапія в Україні перебуває ще в процесі свого становлення і її методологічна складова потребує комплексного вивчення і подальшої розробки.

Список використаних джерел

1. Беседа, Н. А. Здоров'язбережувальні технології як запорука ефективного навчання і виховання школярів: (тренінг для вчителів) ПостМетодика. 2010. № 1. С. 47-53
2. Василевська-Скупа Л. П., Швець І. Б., Остапчук Л. О. Шляхи формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами українського музичного мистецтва. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2022. Вип. 204. С. 99-103. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-99-103>
3. Дячук, Н. І. Методи музикотерапії у навчально-виховному процесі початкової школи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 11 (16). С. 252-255
4. Кравцова Н. Музикотерапія. Психосоціальна підтримка публічних службовців в умовах воєнного стану: практикум для тренерів / Н. Алюшина, Ю. Жигуліна-Фаль, Н. Наулік та ін.; за заг. ред. проф. О. Редліха, С. Хаджирадєвої. Миколаїв: Ємельянова Т. В. 2022. 166 с.
5. Калмикова Л. Казкотерапія в розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Л. Калмикова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gnvp/2010_4_SV2/8.pdf
6. Кушнір К. В., Белінська Т. В., Білозерська Г. О. Використання інноваційних технологій навчання в контексті вивчення диригентсько-хорових дисциплін у вищій школі. Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, випуск 63. 2020. С. 123-128
7. Кушнір К. В., Клімішина І. А. Сучасні погляди на проблему формування музичної культури молодших школярів. Молодий вчений. № 1(53), січень, 2018. С. 808-810.
8. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН. 1997. 248 с.
9. Сорока, О., Банкул Л. Музикотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія для роботи з молодшими школярами. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 27. С. 192-195.
10. Hochreutener, S. L. Spiel – Musik – Therapie: Methoden der Musiktherapie mit Kindern und Jugendlichen (Praxis der Musiktherapie). Göttingen: Hogrefe Verlag; 1. Auflage 2009. 315 pages.
11. Kraus, W. Die Heilkraft der Musik: Einführung in die Musiktherapie. München: Verlag C.H. Beck oHG. 1998. 235 s.
12. Platzter, Julia. Musik als Bewältigungsstrategie in der Sozialpädagogik. Graz, 2014. 131 pages.
13. Priestley, Mary. Music Therapy in Action. New York : St. Martin's Press. 1975. 274 pages.
14. Schwabe, Christoph. Methodik der Musiktherapie und deren theoretische Grundlagen. Leipzig: J.A. Barth Verlag. 1986. 248 s.
15. Spitzer, M. Musik im Kopf: Hören, Musizieren, Verstehen und Erleben im neuronalen Netzwerk. Schattauer; 10., Ndr. 2012 d. 1. Auflage 2005. 480 pages.
16. Ster, Axel. Geschichte der Musiktherapie / Musikmedizin nach 1945 in Deutschland. In: Decker-Voigt, Hans-Helmut / Weymann, Eckhard (Hrsg.) : Lexikon Musiktherapie. 2009. 2- Aufl. Göttingen, Bern, Wien, Paris, Oxford, Prag, Toronto, Amsterdam, Kopenhagen, Stockholm: Hogrefe Verlag, S. 144-147.
17. Wormit, A. F., Bardenheuer, H. J., Bolay, H. V. Aktueller Stand der Musiktherapie in Deutschland. In: Thomas Hillecke, Friedrich-Wilhelm Wilker (Gasthrsg.): Themenheft "Musiktherapie", Verhaltenstherapie & Verhaltensmedizin, 28. Jg., 1. 2007. Herausgegeben von Hans Reinecker et al. S.10-22.

References

1. Beseda, N.A. Zdorov'iazberezhuvalni tekhnolohii yak zaporuka efektyvnoho navchannia i vykhovannia shkoliariv: (treninh dla vchyteliv) PostMetodyka. 2010. № 1. S. 47-53 [in Ukrainian].
2. Vasylevska-Skupa L. P., Shvets I. B., Ostapchuk L. O. Shliakhy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti pidrostauiuchoho pokolinnia zasobamy ukrainskoho muzychnoho mystetstva. Naukovi zapysky Tsentralnoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Seriiia: Pedahohichni nauky. 2022. Vyp. 204. S. 99-103. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-99-103>
3. Diachuk, N. I. Metody muzykoterapii u navchalno-vykhovnomu protsesi pochatkovoi shkoly. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 14: Teoriiia i metodyka mystetskoi osvity : zb. nauk. prats. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2011. Vyp. 11 (16). S. 252-255 [in Ukrainian].

4. Kravtsova N. Muzykoterapiia. Psykhosotsialna pidtrymka publichnykh sluzhbovtiv v umovakh voiennoho stanu: praktykum dlia treneriv / N. Aliushyna, Yu. Zhyhulina-Fal, N. Naulik ta in.; za zah. red. prof. O. Redlikha, S. Khadzhyradievoi. Mykolaiv: Yemelianova T.V. 2022. 166 s. [in Ukrainian].
5. Kalmykova L. Kazkoterapiia v rozvytku movlennievoi diialnosti ditei doskilnoho viku [Elektronnyi resurs] / L. Kalmykova. [in Ukrainian]. http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/gnvp/2010_4_SV2/8.pdf
6. Kushnir K.V., Belinska T.V., Bilozerska H.O. Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii navchannia v konteksti vyvchennia dyryhentsko-khorovykh dystsyplin u vyshchii shkoli. Naukovi zapysky VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psykholohiia, vypusk 63. 2020. S. 123-128 [in Ukrainian].
7. Kushnir K.V., Klimishyna I.A. Suchasni pohliady na problemu formuvannia muzychnoi kultury molodshykh shkoliariv. Molodyi vchenyi. № 1(53), sichen, 2018. S. 808-810 [in Ukrainian].
8. Rostovskyi O.Ya. Pedahohika muzychnoho sprymannia: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: IZMN. 1997. 248 s. [in Ukrainian].
9. Soroka, O., Bankul L. Muzykoterapiia yak innovatsiina zdorov'iazberezhuvanna tekhnolohiia dlia roboty z molodshymy shkoliaramy. Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Pedahohika. Sotsialna robota. 2013. Vyp. 27. S. 192-195 [in Ukrainian].
10. Hochreutener, S. L. Spiel – Musik – Therapie: Methoden der Musiktherapie mit Kindern und Jugendlichen (Praxis der Musiktherapie). Göttingen: Hogrefe Verlag; 1. Auflage 2009. 315 pages.
11. Kraus, W. Die Heilkraft der Musik: Einführung in die Musiktherapie. München: Verlag C.H. Beck oHG. 1998. 235 s.
12. Platzter, Julia. Musik als Bewältigungsstrategie in der Sozialpädagogik. Graz, 2014. 131 pages.
13. Priestley, Mary. Music Therapy in Action. New York : St. Martin's Press. 1975. 274 pages.
14. Schwabe, Christoph. Methodik der Musiktherapie und deren theoretische Grundlagen. Leipzig: J.A. Barth Verlag. 1986. 248 s.
15. Spitzer, M. Musik im Kopf: Hören, Musizieren, Verstehen und Erleben im neuronalen Netzwerk . Schattauer; 10., Ndr. 2012 d. 1. Auflage 2005. 480 pages.
16. Ster, Axel. Geschichte der Musiktherapie / Musikmedizin nach 1945 in Deutschland. In: Decker-Voigt, Hans-Helmut / Weymann, Eckhard (Hrsg.) : Lexikon Musiktherapie. 2009. 2- Aufl. Göttingen, Bern, Wien, Paris, Oxford, Prag, Toronto, Amsterdam, Kopenhagen, Stockholm: Hogrefe Verlag, S. 144-147.
17. Wormit, A. F., Bardenheuer, H. J., Bolay, H. V. Aktueller Stand der Musiktherapie in Deutschland. In: Thomas Hillecke, Friedrich-Wilhelm Wilker (Gasthrsg.): Themenheft "Musiktherapie", Verhaltenstherapie & Verhaltensmedizin, 28. Jg., 1. 2007. Herausgegeben von Hans Reinecker et al. S.10-22.

Про авторів

Ірина Швець, народна артистка України, професор кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти, e-mail: shurikira@ukr.net

Людмила Василевська-Скупа, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти, e-mail: lpvasylevska@gmail.com

Наталія Кравцова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти, e-mail: kravtsova65@ukr.net

About the Authors

Iryna Shvets, People's Artist of Ukraine, Professor of the Department of Vocal and Choral Training, Theory and Methods of Music Education. e-mail: shurikira@ukr.net

Liudmyla Vasylevska-Skupa, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Vocal and Choral Training, Theory and Methods of Music Education. e-mail: lpvasylevska@gmail.com

Nataliia Kravtsova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Vocal and Choral Training, Theory and Methods of Music Education. e-mail: kravtsova65@ukr.net